

# Bogdan Sekściński

---

"Reforma rolna 1944-1945 czy zbrodnia komunistyczna? : dokumenty i materiały, świadectwa, wnioski", Janusz Gołąski [et al.], Warszawa 2009 : [recenzja]

---

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 19/1, 292-296

---

2012

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stawia pod znakiem zapytania wiarygodność pozostałych – w szczególności tych osobistych – ustaleń Autora.

Rekapitulując, z przykrością muszę stwierdzić, iż praca Ludwika S. Szuby, w większym stopniu przyczyniła się do lekkiego „zagmatwania” powojennej historii Polski niż do poszerzenia wiedzy o Komisji Specjalnej. Obarczona jest wieloma błędami różnej natury, co czyni z niej książkę bardzo słabą i dlatego wymaga ona gruntownej przebudowy przed ewentualnymi kolejnymi wznowieniami.

Bogdan Sekściński

Janusz G o ł ą s k i, Jan M i ł o s z, Augustyn P o n i k i e w s k i, Teresa R a b s k a, Marek Z i ó ł k o w s k i, Wojciech K ę s z y c k i, Filip L e ś n i a k, *Reforma rolna 1944–1945 czy zbrodnia komunistyczna? Dokumenty i materiały. Świadcstwa. Wnioski*. Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego. Warszawa 2009, ss. 32.

Opracowanie, które jest przedmiotem niniejszej recenzji, jest skromną pracą, jeśli chodzi o jej objętość, ale zarazem publikacją o wielkim wymiarze, ze względu na zawarte w nim doniosłe przesłanie z 2006 r. – niezującego już znanego polskiego prozaika, eseisty i dramatopisarza, laureata wielu nagród krajowych i zagranicznych Stanisława Lema – zawierające apel o upamiętnienie powojennej martyrologii ziemian w początkach Polski Ludowej – zaczerpnięte z „Tygodnika Powszechnego” i jakże słuszna jego uwaga, poczyniona w ostatnich dniach życia, iż: „z każdym rokiem coraz mniej jest ludzi, którzy przeżyli to na własnej skórze”<sup>72</sup>. W pełni należy zgodzić się z postulatem wybitnego Polaka, gdyż ta klasa społeczna zaliczana jest do najbardziej pokrzywdzonych przez zbrodniczy system komunistyczny, który narodził się w powojennej Polsce, a zbrodnia dokonana na tej społeczności dotychczas nie doczekała się godnego naukowego udokumentowania.

Recenzowana praca składa się z 3 części. Pierwsza z nich zatytułowana „Dokumenty i materiały” (s. 2-15) zawiera fragmenty archiwalnych dokumentów i materiałów – przybliżające Czytelnikowi pryncypia prawne i ideologiczne, jakimi kierowali się komuniści, którzy podjęli i przeprowadzili reformę rolną w latach 1944–1949, a następnie utrwalali jej zdobycze do 1989 roku. Zaczerpnięte zostały one zarówno z opracowań wydanych przed 1989 r., jak tych opublikowanych w okresie późniejszym oraz z promulgatorów urzędowych. Treść przytoczonych wyjątków dobitnie dowodzi, iż jednym z pierwszoplanowych i podstawowych

<sup>72</sup> Zob. S. L e m, *Wieloryby i polityka*. „Tygodnik Powszechny” 2006, nr 6, s. 16

celów komunistów była likwidacja klasy ziemiaństwa i to doszczętna. Demaskują one także demagogiczną i obłudną politykę prosovietckiego reżimu komunistycznego wobec chłopstwa, w myśl której, ustrój rolny w Polsce Ludowej miał być oparty na silnych i zdrowych gospodarstwach stanowiących prywatną własność. Odślaniają rzeczywiste zamiary komunistów, którym J. Stalin zlecił odbudowę władz polityczno-administracyjnych w powojennej Polsce. Ukazują właściwe oblicza czołowych polityków z okresu stalinizmu, ale z pominięciem najważniejszego z nich Jakuba Bermana, który był mózgiem prostalinowskiego zbrodniczego reżimu komunistycznego, zarządzającego wówczas Polską<sup>73</sup>. Wydaje się, że w tej części pracy zabrakło m.in. przytoczenia fragmentu pracy „Spojrzenia w przeszłość Lubelszczyzny”<sup>74</sup>, z której dobitnie wynika, że komuniści w praktyce parcelację folwarków rozpoczęli już w lipcu 1944 r., tj. jeszcze przed ukazaniem się dekretu o reformie rolnej z 6 września 1944 r.<sup>75</sup>, co stanowi ewidentny dowód na to, iż reforma rolna w części została przeprowadzona nie na podstawie przepisów prawa, chociażby komunistycznego<sup>76</sup>, lecz w drodze pozaprawnych metod rewolucyjnych – w drodze zwykłych zespołowych grabieży dokonywanych z inicjatywy i pod przewodnictwem aktywistów pepeerowskich.

W drugiej części zatytułowanej „Świadcstwa” (s. 16-25) została zobrazowana atmosfera, w jakiej przebiegała realizacja reformy rolnej, która była pełna terroru i zacieklej nienawiści komunistycznych funkcjonariuszy zajmujących się parcelacją majątków ziemskich – do obywateli ziemskich, ich rodzin i służby dworskiej. Zawiera ona «świadcstwa» - autentyczne relacje ziemian i członków ich rodzin oraz bezpośrednich świadków tamtych wydarzeń – dotyczące fizycznego wywłaszczania ziemian z ich posiadłości. Okazują one ogrom krzywd, jakich ta klasa społeczna doznała ze strony władz komunistycznych i ich organów bezpieczeństwa podczas wdrażania w życie przepisów o reformie rolnej. Autorami ich są bezpośredni uczestnicy lub świadkowie tamtych wydarzeń, dlatego wartość ich jest wyjątkowa, nieoceniona.

<sup>73</sup> Zob. T. T o r a ń s k a, *Oni*. Warszawa 1989, s. 52-53; B. M u s i a ł, *Moskwa wybiera Bermana*. „Rzeczpospolita” 2009, nr 91, s. A26-A27; L. Ż e b r o w s k i, *Jakuba Bermana biografia ułomna*. „Nasz Dziennik” 2010, nr 25, s. 18-19.

<sup>74</sup> Zob. *Spojrzenia w przeszłość Lubelszczyzny*, red. K. M y ś l i ń s k i, A. A. W i t u s i k. Lublin 1974, s. 237-239.

<sup>75</sup> Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (dalej: PKWN) – z 6 września 1944 r. – o przeprowadzeniu reformy rolnej, Dziennik Ustaw (dalej: Dz. U.) 1944 Nr 4, poz. 17 – (dalej: Dz. U. 1944 Nr 4, poz. 17).

<sup>76</sup> Faktycznie wszelkie akty prawne wydane przez PKWN, nie mogły posiadać waloru prawa obowiązującego na terenie Polski i nie posiadały. Według W. Roszkowskiego wydawanie dekretów przez PKWN było „uzurpacją i bezprawiem, ponieważ KRN i PKWN nie były wybrane przez społeczeństwo polskie”. Zob. W. R o s z k o w s k i, *Historia Polski 1914-1991*. Warszawa 1992, s. 139. Jest to pogląd w pełni zasadny.

Trzecia część pracy zatytułowana „Wnioski” (s. 26-32) – zawiera ocenę założeń, realizacji i skutków wykonania dekretu o reformie rolnej z 6 września 1944 roku. Wszystkie wnioski Autorów publikacji są jak najbardziej zasadne i słuszne. Dogłębnie jednak razi zawarta na wstępie informacja, iż zostały one opracowane w wyniku konferencji zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Ziemiańskie w Poznaniu i Instytut Pamięci Narodowej „w 60-tą rocznicę wydania” dekretu o reformie rolnej z 6 września 1944 roku. Czy nie stosowniej było zorganizować konferencję dla przypomnienia zagłady i martyrologii ziemian, która miała miejsce w latach 1944–1945? Przedmiot jej byłby niewątpliwie taki sam, ale wydźwięk zdecydowanie inny – właściwy. W pracy można też natknąć się na inne drobne lapsusy. Na przykład na s. 26 podano, iż Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN) został utworzony 21 VII 1944 r. Jest to w pewnym sensie informacja nie tyle błędna – co nieściśła, gdyż faktycznie PKWN utworzono i ustalono jego skład oraz „zatwierdzono jednogłośnie” podczas trzech kolejnych posiedzeń Delegatury Krajowej Rady Narodowej (KRN), które odbyły się 20 lipca 1944 r., a 21 lipca tego roku jedynie prawnie usankcjonowano jego powołanie, dlatego pisze się o ustawie o PKWN, że jest „datowana”: 21 VII 1944 r.<sup>77</sup> Taki podgląd prezentują m.in. znani badacze historii Polski Ludowej prof. Krystyna Kersten «Królowa najnowszej historii Polski» i Tadeusz Żenczykowski, którzy w swych pracach napisali wprost, iż PKWN utworzono „20 lipca [1944 r.] w Moskwie” pod patronatem Stalina, a ten drugi nadto dobitnie podkreślił, iż: „[...] fałszem jest twierdzenie, uwiecznione nawet w «Dzienniku Ustaw», że ten komitet [PKWN] narodzony w Moskwie [20 VII 1944 r.] powołała do życia Krajowa Rada Narodowa w Warszawie w dn. 21 lipca [1944 r.]”<sup>78</sup>. W okresie Polski Ludowej często najpierw tworzono instytucje, a dopiero później sankcjonowano te fakty, dlatego szereg aktów prawnych, szczególnie tych wydanych pod koniec wojny i tuż po niej, jest obarczonych znamionami fałszerstwa, tak jak i cała historia PRL. Na stronie 26 recenzowanej pracy napisano również, iż dekret o reformie rolnej został „ogłoszony” 6 września 1944 r. – co też nie jest prawdą, gdyż w rzeczywistości nastąpiło to 13 września 1944 roku<sup>79</sup>. Dekret także nie został „ogłoszony” przez PKWN, jak to sugerują Autorzy „Wniosków” (s. 26), lecz tylko

<sup>77</sup> A. Sobórska-Widerska, *Jakub Berman. Biografia komunisty*. Warszawa 2009, s. 123-125; *Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego 22. VII – 31. XII 1944 r.* Red. Z. Hirsza. Lublin 1965, s. 38-39; *Powszechna encyklopedia PWN*. Wydawnictwo Naukowe PWN SA 2009; ustawa – z 21 lipca 1944 r. - o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Dz. U. 1944 Nr 1, poz. 1.

<sup>78</sup> K. Kersten, *Narodziny systemu władzy. Polska 1943-1948*. Poznań 1990, s. 63; T. Żenczykowski, *Polska Lubelska 1944*. Warszawa 1990, s. 19; *Królowa najnowszej historii*. „Gazeta Wyborcza” 2008, nr 161, s. 23; J. Jedlicki, *Mistrzynie*. „Polityka” 2006, nr 21, s. 78-79.

<sup>79</sup> Dz. U. Nr 4 z 13 września 1944 r., poz. 17.

wydany, natomiast ogłosił go przewodniczący KRN – bo tylko jemu wówczas służyło prawo do zarządzania ogłaszania takich aktów prawnych<sup>80</sup>. Natomiast podpisywali je przewodniczący KRN i przewodniczący PKWN, a drukowano „z polecenia” kierownika Resortu Sprawiedliwości PKWN, zaś ostateczna ich ważność uzależniona była od zatwierdzenia przez KRN<sup>81</sup>. No, ale to tylko niewiele znaczące niuansy.

Natomiast w pełni należy podzielić pogląd Autorów recenzowanej pracy, zawarty we wniosku końcowym, iż reforma rolna była zbrodnią komunistyczną na – wybranej klasie narodu polskiego – klasie ziemiaństwa, gdyż została dokonana w majestacie komunistycznego prawa przez pro Stalinowskich komunistów, w tempie rewolucyjnym, przyspieszonym – na doraźne żądanie przywódcy obcego komunistycznego państwa J. Stalina, które w pełni zaakceptowali i poparli przede wszystkim znajdujący się wówczas u steru władzy komuniści-obcoplemieńcy narodowości żydowskiej i ich polskie marionetki<sup>82</sup>. Dlatego za kontrowersyjną należy uznać konstatację zawartą w tym wniosku (s. 32), stanowiącą, iż: wyrok na polskie ziemiaństwo został „wykonany [...] przez władze komunistyczne w Lublinie pod przewodnictwem Bolesława Bieruta”, ponieważ w rzeczywistości jego władza w Polsce w latach 1944–1956 – była „fasadowa i iluzoryczna”, gdyż faktycznie sprawował ją pro Stalinowski triumwirat, który tworzyli komuniści narodowości żydowskiej: Jakub Berman, Hilary Minc i Rubin Nussbaum (Roman Zambrowski), a Bierut był tylko ich „marionetką”<sup>83</sup>.

O ile, co do konieczności przeprowadzenia reformy rolnej zdania były i są podzielone, to jeśli chodzi o stosunek społeczeństwa polskiego do sposobu jej przeprowadzenia – był i jest krytyczny, o zabarwieniu zdecydowanie negatywnym, wręcz napiętnującym.

<sup>80</sup> Dz. U. 1944 Nr 4, poz. 17; Konstytucja RP z 17 marca 1921 r., Dz. U. 1921 Nr 44, poz. 267, art. 35, 44; *Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego*. Załącznik do Dz. U. Nr 1 z 1944 r.; *Powszechna encyklopedia PWN*... 2009.

<sup>81</sup> Ustawa KRN – z 15 sierpnia 1944 r. – o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy. Dz. U. 1944 Nr 1, poz. 3, art. 1 pkt b, c.

<sup>82</sup> *Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego*...; I. Rychlikowa, *Ziemiaństwo polskie 1772-1944. Dzieje degradacji klasy*. „Dzieje Najnowsze” 1985, nr 2, s. 21; B. Musiał, *Moskwa wybiera Bermana*..., s. A26-A27.

<sup>83</sup> Zob. S. Korboński, *The Jews and the Poles in World War II*, New York 1989, s. 80; T. Torąńska, *Oni*..., s. 52-53; A. Sobór-Swidorska, *Jakub Berman*..., s. 123-125; B. Musiał, *Moskwa wybiera Bermana*..., s. A26-A27; L. Żebrowski, *Jakuba Bermana biografia*..., s. 18-19.

Dotychczas powstało już sporo dzieł o historii polskiego ziemiaństwa<sup>84</sup>. Dotyczą one jednak przede wszystkim jego życia, tradycji i zwyczajów oraz wszelakiego rodzaju działalności społecznej, gospodarczej, politycznej, kulturalnej i naukowej, a także ich ostoi rodowych, dworków, dworów i pałaców oraz ziemi. Natomiast brak jest solidnej monografii o ich holocaustie ziemian, który miał miejsce w czasie II wojnie światowej i bezpośrednio tuż po niej<sup>85</sup>. Dlatego historycy polscy powinni podjąć prace badawcze, które zaskutkują wypełnieniem tej luki w wiedzy o losach ziemian polskich w okresie rządów prostałinowskiego reżimu komunistycznego – solidnym, monumentalnym opracowaniem. Należy oczekiwać, że ten zew historii – spotka się wreszcie z należnym odzewem ze strony badaczy dziejów Polski.

Bogdan Sekściński

Ks. Andrzej Garbarz, *Świadectwo mocy miłości*. Wydawnictwo Bonus Liber. Rzeszów 2012, ss. 352.

Ks. dr hab. Andrzej Garbarz urodził się w Jaśle w 1953 r. Tam też uczęszczał do Szkoły Podstawowej, a następnie do Liceum Ogólnokształcącego im. Króla

<sup>84</sup> Zob. np.: J. z Puttkanerów Żółtowska, *Inne czasy. Inni ludzie*. London 1959; *Ziemiaństwo polskie 1795-1945. Zbiór prac o dziejach warstwy i ludzi*. Red. J. Leskiewiczowa. Warszawa 1985; *Ziemiaństwo polskie 1920-1945. Zbiór prac o dziejach warstwy i ludzi*. Red. T. a. z.; *Ziemiaństwo a ruchy niepodległościowe w Polsce XIX i XX wieku*. Red. W. Cabań, M. B. Markowski. Kielce 1994; Sz. Rudnicki, *Ziemiaństwo polskie w XX wieku*. Warszawa 1996; W. Korzeniowska, *Ziemiaństwo na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku. Studium monograficzne*. Opole 1997; *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamojskich w Kozłowie, 8-9 czerwca 2000*. Oprac. R. Maliszewska. Kozłówka 2001; A. Kopruckowniak, *Ziemiaństwo Lubelszczyzny i Podlasia w XIX i XX wieku. Wybór prac z lat 1974-2005 wydany na jubileusz 75-lecia urodzin autora*. Radzyń Podlaski – Lublin 2005; K. Szafer, *Ziemiaństwo jako elita społeczeństwa polskiego w Wielkopolsce na przełomie XIX i XX wieku*. Zielona Góra 2005; *Dziedzictwo duchowe i materialne szlachty podlaskiej od XIX wieku do III Rzeczypospolitej*. Red. S. Kordaczuk. Siedlce 2006; A. Łoś, *Styl życia ziemiaństwa polskiego po II wojnie światowej*. Lublin 2008.

<sup>85</sup> Po 1989 r. wprawdzie ukazały się pewne prace dotyczące tego przedmiotu zawierające wzmianki o tym, niekiedy artykuły poświęcone w całości temu tematowi bądź niewielkie publikacje książkowe, ale tylko w części dotyczące wojennych i powojennych losów ziemiaństwa polskiego. Zob. np. prace: J. Gołaski, *Zbrodnia na ziemiaństwie*. „Przewodnik Katolicki” 2004, nr 36, s. 38-39; P. Matysak, *Organizacje pomocy dla podziemia tajnego Związku Ziemiańców 1939-1945*. W: *Dziedzictwo duchowe i materialne szlachty podlaskiej od XIX wieku do III Rzeczypospolitej*. Red. S. Kordaczuk. Siedlce 2006, s. 157-169; A. Łoś, *Styl życia ziemiaństwa polskiego...*, s. 25-44, 126-131; K. Dobrzaniecki, *Reprywatyzacja – problem nadal nierozwiązany*. „Info” 2010, nr 6, s. 1-2 – zob. [<http://parl.sejm.gov.pl/WydBAS> – dostęp: 2010.08.21]; I. Rycklikowa, *Ziemiaństwo polskie...*, s. 21.